



# Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Radó Richard*  
Cím: *Történetek Budapest életéből*  
*I. rész.*  
Forrás: *Pesti Hirlap*

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

"17 / 1878"

Személy

Bp.

(Hely)

1929. I. 6.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(C)

## Történetek Budapest életéből.

Német világ Pest városában. — A magyarosodás kezdete.  
A fejlődés korszaka napjainkig.

Hiteles adatok nyomán írta: RADÓ RICHARD.

I. rész.

Romantika a közigazgatásban. Kissé furcsán hangzik, de amint lehet az irodalomnak, zenének és festészetnek, úgy van egy város életének, tehát a közigazgatásnak is romantikája. A fővárosi muzeum rézmetszetgyűjteménye is tanúságot tesz Budapest, helyesebben Pest, Buda és Óbuda városok romantikájáról és e képek szemléltői kegyeletes tisztelettel nézik a biedermayerruhás nők és selyemcylinderes, színes frakkos urak korzóját a Dunaparton vagy a Sebestyén-téren. Irigykedve nézi őket a mai ember és ezinte visszakívánczik abba a korszakba, melynek neve: régi, jó világ. Ez azonban csak az emberek szokásaira, csöndes, zavartalan életmódjára vonatkozik, mert nemzeti szempontból nem voltak akkor valami rózsás állapotok. Az uralkodó nyelv a német volt és csak a hetvenes években tudták elérni, hogy a hivatalos nyelv a magyar legyen. Hiszen az utcanevek is németek voltak és sokáig tartott, amíg kötelezővé tették magyar elnevezésüket. Azóta számos utcanév teljesen eltűnt és kevesen tudják, hogy például a Józsefvárosban volt egy Nyugodalom-utca (Friedlichgasse) és egy Türedalem-utca (Tolleranzgasse). Német volt a tanítás is. Csak 1861 márciusában tört meg a jég, amikor a lapok a következő örvéndetes hírt közölték: „A budai főgymnasium, mely mint már említettük, Majláth tárnok ur ő exc.-jához föllíratot intézett azíránt, hogy minden tantárgy magyarul adassék elő. És hála Istennek tárnok ő exc.-ja közbenjárása folytán folyó hó 11-én dr. Lutter Ferdinand ur átvette ezen főgymnasium igazgatóságát

és kinyilatkoztatá, hogy minden tantárgy magyarul fog előadatni, azon megjegyzéssel, hogy azok (kivált az algymnasiumban), kik a magyar nyelvet teljesen nem bírják, németül is fognak felelhetni, miután a tanárok a német nyelvet is bírní fogják“. A jeles beköszöntőbeszédet, — írja az akkori lap — többszöri éljenzés szakítá félbe. A vezető, patricius családok neve is tulnyomóan német hangzású volt. Az ipar és kereskedelem csecsemőkorát élte, amikor Valero Tamás 1796-ban selyemgyárat alapított, Kemniczer János pedig 1799-ben az első bőrgyárat létesítette Pesten. Nagytekinélyű emberek voltak és mindkettőjükről utcát neveztek el. Kemniczertől nyerte nevét a mostani Hegedüs Sándor-utca, a Valero-utca pedig még megvan. A német eredetű és nevű iparosok és kereskedők természetesen nagyrészt jó magyarok voltak. A lapok hirdetési rovatában majdnem kizárólag német nevű iparosok és kereskedők ajánlják portékájukat. Ezek között szerepelnek az ipari és kereskedelmi világban még ma is jóhangzású nevek, mint „Oell János első magyarországi pénzszekrény és lakatosárugyár, Kis akácfa-utca 47.“; „Mössmer József rumburgi vászonkereskedés, a menyasszonyhoz, Uri- és Zsibárus-utcák szegletén, báró Orczy György-féle házban 10. szám alatt“. „Aebly Adolf a svájcihoz címzett fehérnemű-üzlete a Szerviták-terén“. Az Aebly-család már a 17-ik században szerepelt Pest város kereskedelmi és törvényhatósági életében. Aebly Adolf tekintélyes tagja volt a fővárosi közgyűlésnek még az egyesítés után is. A legfurcsább nevű cégtáblák díszítették Pest utcáit, mint például: Unschuld Ede fegyver és szuronyüzlete, a „levélhez“ és Ringauf Ottó magkereskedő, Aldunator, Kötő-utca, szegletén. Hosszu idő mult el, amíg sike-

rült a polgárok német szövegű esküjét kiküszöbölni. Szólt pedig ez a szöveg következőképpen:

„Ich schwöre zu Gott, dem Allmächtigen, dass ich als ein aufgenommenner Bürger dieser königlichen Freistadt Pesth erstens zwar, Seiner kaiserlichen, königlichen, apostolischen Majestät, meinem allergnädigsten Herrn treu und gehorsam mich erzeigen, nachgehends aber die Herren: Bürgermeister, Stadtrichter und den

loblichen Stadtrath, für einen wahren und wirklichen Magistrat halten und ehren, nichts zum Nachtheil dieser Stadt unternehmen und im Falle ich dergleichen bei einem anderen wahrnehmen sollte, es sogleich dem loblichen Rathe anzeigen, die mir auferlegte bürgerliche Last willig tragen, den Statuten, Privilegien, Rechten und Gerechtigkeiten dieser Stadt mich gehorsam unterwerfen und auch solche wo es nöthig sein wird, nach meinem Kräften schützen wolle. So wahr mir Gott helfe.“

A polgár címét nagyon ki kellett érdemelnie az embernek. Nagy szó volt, hogy valaki pesti polgárnak mondhatta magát. Polgára a városnak csak az lett, akit a tanács, a képviselőtestület jóváhagyásával a polgárok névjegyzékébe felvett, ahonnan azonban valamely törvénybe ütköző vagy becsületbe vágó cselekedete esetén azonnal törölték. A kitüntetésszámba menő felvételek körülményesek voltak és száz év alatt, vagyis 1731–1830 végéig összesen 5714 polgárt vettek fel a névjegyzékbe. Féltekenyen őrizték és tiszteletben tartották e téren is a katolikusok szupremáciáját. Csak 1783-ban vették fel az evangélikus hitfelekezethez tartozó lakosok közül az első polgárt: Glorius Sámuel, Pest vármegye tisztii orvosát, 1786-ban már ketten tették le a polgári esküt: Wurz Károly nevű lakatosmester és Liedemann Sámuel rőfőskereskedő. Az első református vallású pesti polgárok voltak: gróf Teleki József 1783-ban, Aebly Frigyes kereskedő 1787-ben és báró Ráday Gedeon 1789-ben.

Az ország nagyjai közül sokan voltak pesti polgárok, így gróf Széchenyi István is, aki tudvalevően rendkívül melegen érdeklődött a város közügyei iránt.

Sokat szenvedett ez a mi fővárosunk és gyors fejlődését kizárólag polgárai nagylelkűségének köszönheti. A polgári erények kifejezésre jutottak a lakosság egymás iránti megbecsülésében, különösen pedig a város támogatásában. Mindenki sietett a maga módja szerint a várost segíteni és alig volt ülése a törvényhatóságnak, amelyen valamely polgár pénzadományáról vagy alapítványáról nem tettek volna jelentést. A régi közgyűlési jegyzőkönyvekben látjuk megörökítve a lokálpatriotizmus legszebb példáit. Az 1831 évi kolerajárvány szörnyű pusztításai katasztrofális csapást mértek Pest gazdasági és kulturális életére. Jött a szabadságharc, majd az abszolutizmus korszaka, amely bizony megint csak visszavetette ezt a várost az egész vonalon. Az alkotmányos élet tizenkét évi megszakítása után, mintha derengeni kezdene. 1861-ben megalakul az országgyűlés és a kegyesrendiek rendházának udvarán tartja alakuló közgyűlését Pest város törvényhatósága. A város főpolgármestere Rottenbiller Lipót, de a főszereplő a két főjegyző: Királyi Pál és Kamermayer Károly. Utóbbi beszámol ezen az ülésen a lefolyt képviselőtestületi választásról és lelkes beszédet mond az ország és a főváros jövőjéről. Érdekes, hogy a képviselőtestületi tagok választása alkalmával külföldi nevezetes férfiak és külföldön tartózkodó, emigrált magyar politikusok is kaptak ugynevezett tisztelet-szavazatokat, ami természetesen inkább demonstráció és rokonszenvennyilvánítás volt. A városatyai tisztelet-szavazatokban részesültek: Asbóth Lajos (257 szavazatot kapott), gróf Bethlen Gergely (85), Csernátony Lajos (88), Fügymessy ezredes (450), Horváth Mihály (326), Irányi Dániel (200), Kossuth Lajos (976), Klapka György (933), Kmety György (423), Mogyoródy (134), Pulszky Ferenc (597), Perczel Mór (723), Somogyi Antal (137), Türr István (835), Vetter Antal (456), Vukovics Sebő (97) és Xantus János (247); a magyarbarát külföldi hírességek közül: Cavour (98), Cialdini (48), Dunlop (25), Garibaldi (437), III. Napoleon császár (213), Napoleon herceg (92), Viktor Emánuel (183) és Vincke, a porosz parlament tagja 38 szavazattal.

Nem jó szemmel nézte a bécsi kamarilla és Schmerling környezete ezt a demonstrációt, de nem tehettek ellene semmit, mert a külföld haragjától tartottak. A főváros hangulata nyomott volt, mert akár csak az egész országban, itt sem volt szabad lélegzeni.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

Ezek az állapotok természetesen hátráltatták Pest fejlődését egészen a kiegyezésig. Az alkotmányos élet most már felszabadította a lelkeket és a hatóságok magyar tisztviselőkkel kezdik meg működésüket. A német tisztviselők lassan-lassan eltűnnek a hivatalokból.

Új korszak nyílik Budapest életében, az egyesítés után, amikor a törvényhatósági bizottságban a lakosság elitje foglal helyet és kitűnő vezető tisztviselők veszik kezükbe az adminisztrációt. Ekkor kezdődik a Ráth—Kamermayer—Gerlóczy-korszak, mely aranybetűkkel van bevésve fővárosunk történetében. Új gondolatok, új tervek foglalkoztatják a város urait, akik lelkes odaadással munkálkodnak Magyarországnak fővárosának naggyátételén. A tempó elég mérsékelt és a konzervatív törvényhatóság lassu léptekkel halad előre, a gondos kereskedő óvatosságával, mert az amerikai gyorsaságot és méreteket csak a mesék világában tudja elképzelni.

A Budapestnek nevezett hatalmas épület első kapavágása mindenestre az ő érdemük és csak a legnagyobb hála és elismerés jár az ő, valamint munkatársaik emlékének alkotásaiért. Mennyi naivitást és cefpos gondolkozást árulnak el mai szemmel nézve az akkori tárgyalások és hatósági intézkedések.

A Pesti Hirlap jubileuma aktuálisabb teszi az ötven év előtti, vagyis az 1878-ik évi és az utána következő esztendő fővárosi törvényhatósági életének rövid ismertetését. Ebből láthatjuk, hogy az akkori tisztviselők és városatyák egymás megbecsülésével és összetartással dolgoztak a fejlődés gyermekkorát élő Budapest naggyátételén. A közgyűlés tárgyalásai méltóságteljesek voltak, ritkán jutott ott szerepe az országos politikának és nem éltek vissza az interpellációs joggal sem. Alig volt közgyűlés, amelyen valamely jótékony adomány ne szerepelt volna. Előljárt a jótékonyág gyakorlásában néhai uralkodónk I. Ferenc József és boldog emlékü hitvese, Erzsébet királyasszony, valamint gróf Zichy Nepomuk János, aki szintén nemesszívű gyámolítója volt Budapest szegényeinek.

Az ötven év előtti, vagyis az 1878-ik esztendő első közgyűlését január 9-én tartotta meg Ráth Károly főpolgármester elnöklésével a törvényhatósági bizottság. A jelenvolt tisztviselők közül szerepelnek: Kamermayer Károly polgármester, Gerlóczy Károly al-

Helyszám

(Oldal)

polgármester, Andreánszky Zsigmond, Barna Zsigmond, Alkér Gusztáv, Hamza Máté, Rupp Imre, Kasenczky József, Havas Pál tanácsnokok, Horváth János főjegyző (később tanácsnok), Csengey Endre tiszti főjegyző.

A bizottsági tagok sorában ott voltak: Jókai Mór, Szilágyi Dezső, Helyi Ignác, Horánszky Nándor, Sághy Gyula, Pauler Tivadar, Győry Elek, Wekerle Sándor, Ybl Miklós, Fabinyi Teofil volt igazságügy-miniszter, Jekelfalussy Lajos belügyi államtitkár, Légrády Károly, a Pesti Hirlap kiadótulajdonosa, később országgyűlési képviselő is, Hoffmann Pál egyetemi tanár, Bókay János orvosprofesszor, a mostani Bókay János orvostanár apja, Ballagi Mór egyetemi tanár, a híres Ballagi-szótár szerzője, Apáthy István, a váltó- és kereskedelmi jog kiváló egyetemi tanára, Rüdöczka János országgyűlési képviselő, a neves ügyvéd, aki két évvel ezelőtt, 91 éves korában meghalt, Hostaházy Kálmán I. kerületi plébános, Szabóky Adolf, a mostani pénzügyi államtitkár apja, Tavaszgy Endre, a Ferencváros népszerű követe, Than Mór, a híres festőművész, báró Kochmeister Frigyes, drogista nagykereskedő, a kereskedelmi kamara és tőzsde elnöke, Wahrmann Mór, a Lipótváros képviselője, Mészáros János ügyvéd, a Terézváros híres törzsfőnöke, az agilis és harcias Tenczer Pál német lapszerkesztő, Schwartz Ferenc, a Schwartz-szanatórium megalapítója, Schermann Adolf volt tiszti főorvos, Mátyus Arisztid ügyvéd és képviselő, Mendl István, a Terézváros hatalmassága, dúsgazdag ember, aki eredetileg Óbudán bádogosmester volt, Magyarevits Jeremiás tabáni görög keleti lelkész, a későbbi tiszti főorvos, Magyarevits Mladen apja, Maszák Hugó, a Távirati Iroda volt szerkesztője, Várady Károly tekintélyes ügyvéd, Bóke Gyula orvostanár, Fenyvessy Adolf, a parlamenti gyorsiroda egykori főnöke, Morzsányi Károly ügyvéd, az Erzsébetváros volt képviselője, Gelleri Szabó János, Haris Sándor görög konzul, Bobula János építész, Cséry Lajos, a szentlőrinci szeméttelpek tulajdonosa, Futtaky Gyula és Bródy Zsigmond szerkesztők; a kereskedelem és ipar képviselői közül: Gschwindt Mihály, Brázay Kálmán, Posner Károly Lajos, Márkus Ignác, Röck István, Vuk Mihály, Nádosy György, Nasztl (később Naszai) Mór, Heinrich István, Gold Zsigmond, Kölber Alajos, Grauer Miksa és mások.

\*

Ennek az ülésnek és az utána következőknek érdekesebb eseményeit folytatólag fogjuk ismertetni.